

АЛЕКСАНДАР МАТКОВИЋ*

Факултет за европске правно-
политичке студије
Нови Сад

УДК 349.6(323.28):343.9

Монографска студија

Примљен: 12.04.2017

Одобрен: 22.05.2017

Страна: 99-116

ЕКОТЕРОРИЗАМ ИЛИ ПРОЕКОЛОШКИ КРИМИНАЛ – ТЕОРИЈСКЕ И ПРАКТИЧНЕ ДИЛЕМЕ

Сажетак: У раду је анализирана проблематика противправног енвайронменталистичког активизма, са нарочитим акцентом на његовим потенцијалним терористичким обележјима. Кроз више тематских целина размотрени су: појам и обележја тероризма, са једне и вишезначност „еколошког тероризма“, са друге стране; технике и методе спровођења радикалног екоактивизма, његови појавни облици и примери испољавања у пракси. У оквиру дискусије анализиран је однос „класичног“ тероризма и „екотероризма“. Констатовано је да еколошки мотивисана криминална активност има заједничких елемената са феноменом тероризма, али да међу њима постоје и веома значајне разлике. Сугерисано је избегавање употребе термина „екотероризам“ за означавање укупности еколошки мотивисаних правно недопуштених радњи, уз евентуалну дискутабилну, делимичну оправданост коришћења модификованог израза „проеколошки тероризам“ за дефинисање једног ужег дела нарочито екстремног противправног деловања екоактивиста. Као најадекватнија одредница за збир свих кривичних дела повезаних са екоактивизмом, предложен је термин „проеколошки криминал“.

Кључне речи: екологија, тероризам, криминал, екотероризам, проеколошки криминал, заштита животне средине, директна акција

Увод

Екстремне форме еколошког активизма представљају тековину савремене епохе, насталу и уобличену током последњих неколико деценија двадесетог века и присутну све до садашњег тренутка. Ова појава директно је повезана са рапидним загађивањем, узурпирањем, експлоатисањем и другим видовима угрожавања природне средине, као и са свеопштом деградацијом глобалног екосистема. Иницирано као одговор на описане негативне појаве у друштву и природи, противправно деловање радикалних еколошких организација и појединачно веома је актуелна тема која изазива значајне дилеме и контроверзе. У поглављима која следе биће анализиран већи број питања повезаних са правно

* al.matkovic@gmail.com

недопуштеним екоактивизмом, са нарочитим акцентом на термилошким дилемама, садржинским аспектима, појавним облицима и модалитетима, као и другим теоријским и практичним обележјима.

Појам тероризма

Да бисмо могли доћи до увида о оправданости или неоправданости категорисања проеколошког криминалитета као терористичког деловања, нужно је већ на самом почетку размотрити генерални појам тероризма, зарад формирања основе у односу на коју ће бити вршено упоређивање. Приликом проучавања грађе посвећене материји тероризма, лако се долази до закључка о великој бројности и наглашеној хетерогености постојећих дефиниција. У непосредној вези са реченим, уочава се и непостојање глобалног консензуза на пољу прецизног детерминисања ове појаве. Отуда, избегавајући сувише исцрпно и нефункционално навођење свих доступних одређења, може бити одабрано и приказано свега неколико најкарактеристичнијих и најобухватнијих.

Међу дефиницијама домаћих аутора, могу се, као оријентир, издвојити следеће три. Према првој, тероризам се схвата као примена непосредног и организованог насиља од стране мањих група спремних да физичким путем (укључујући атентате, отмице, убиства, диверзије [војне, политичке, економске, индивидуалне]) наметну своју вољу држави и друштву и да, употребљавајући психички терор према маси, изазову личне и колективне комплексе страха, несигурности, зебње и апатије (Гаћиновић 1983: 32; Гаћиновић 1996: 14). Друга дефиниција представља тероризам као акт физичког насиља чији је предмет изабран тако да изазива јаке психолошке реакције, у првом реду страх, код ширег круга људи, у нади да ће оне помоћи да се одржи или промени понашање које је важно за постизање политичког циља, ако такав акт није правдан општим интересима који су одређени независно од њега и ако није извршен по правилима која се уобичајено примењују на друштвене видове вршења власти” (Димитријевић, В, према: Стајић 1999: 284). Према трећој, иначе веома интегралној дефиницији, тероризам јесте сложен облик организованог групног, и ређе индивидуалног или институционалног политичког насиља обележен не само застрашујућим брахијално физичким и психолошким, већ и софистицирано-технолошким методама политичке борбе којима се обично у време политичких и економских криза, а ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва, систематски покушавају остварити „велики циљеви“ на морбидно спектакуларан начин, а непромерно датим условима, пре свега друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га као политичку стратегију упражњавају (Симеуновић, 2009: 80).

Говорећи о дефиницијама страних аутора, спрам тематске природе овога рада, као и услед његових просторних ограничења, сасвим је нецелисходно (а уједно и немогуће) понудити исцрпан приказ свих доступних одређења тероризма. Отуда смо се определили за пресек најактуелнијих и најпотпунијих детерминишућих елемената који су консензуално прихваћени у академским

круговима, а које је понудио А. Шмид (A. Schmid): 1. Појам тероризам може се односити на доктрину о претпостављеној ефикасности посебних форми или тактика политичког насиља којима је циљ изазивање страха. Истовремено, он може означавати завереничку праксу прорачунате, демонстративне и директне насилне акције без правних или моралних ограничења, која је уперена примарно према цивилима и неборцима и која се изводи зарад пропагандних и психолошких ефеката у односу на различит аудиторијум и на сукобљене стране. 2. Тероризам као тактика користи се у три главна контекста: а) незаконита државна репресија; б) пропагандистичка агитација од стране недржавних актера у време мира или изван зона сукоба; в) недозвољена тактика нерегуларног ратовања примењивана од стране државних и недржавних актера. 3. Физичко насиље или претње коришћени од стране терориста укључују једнофазна дела смртоносног насиља (попут бомбашких и оружаних напада), двофазне инциденте опасне по живот (попут отмице и других облика узимања талаца за потребе принудног преговарања), као и мултифазне акције (као што је случај код „нестанака“ који укључују отмицу, тајно лишење слободе, мучење и убиство). 4. Јавна виктимизација настала као резултат деловања терориста иницира процесе комуникације засноване на претњи у оквиру којих се условни захтеви постављају појединцима, групама, влади, друштвима или њиховим деловима, док, са друге стране, терористи-починитељи настоје прибавити подршку одређеног дела бирачког тела (базирану на везама које се тичу националности, религије, политичког опредељења и сл). 5. Порекло тероризма базира се на страху, паници или анксиозности који су изазвани терором, који се шире међу онима који се идентификују са директним жртвама или деле сличности са њима и које генерише неки од модалитета терористичког акта - шокантна бруталност, одсуство дискриминације, драмски или симболички квалитет и непоштовање правила ратовања и правила кажњавања. 6. Главне директне жртве терористичких напада начелно нису оружане снаге, већ се уобичајено ради о цивилима, неборцима и другим невиним лицима неспремним на одбрану која не сноси никакву директну одговорност за конфликт који је допринео терористичким актима. 7. Директне жртве нису крајњи циљ (као у класичном атентату у оквиру кога се жртва и мета подударaju), већ служе као преносиоци порука (више или мање несвесно потпомогнути вредностима вести масовних медија) које треба да досегну до различитог аудиторијума и до сукобљених страна који се идентификују било са стањем жртава, било са узроцима деловања терориста. 8. Извори терористичког насиља могу бити појединачни учиниоци, мале групе, дифузне транснационалне мреже, као и државне структуре или тајни агенти под покровитељством државе (попут одреда смрти и ударних тимова). 9. Иако показује сличности са методама организованог криминала, као и са методама присутним у оквиру вршења ратних злочина, терористичко насиље је углавном политичко – уобичајено на пољу мотива извршења, а готово увек према својим друштвеним последицама. 10. Непосредна намера која стоји иза терористичког акта јесте жеља да се терорише, застрашује, антагонизира, дезоријентише, дестабилише, примора, принуди, деморалише или испровоцира циљна популација или сукобљена страна, како би се путем изазване несигур-

ности постигао повољан исход – примера ради, прибављање публицитета, изнуда новца за откуп, покоравање захтевима терориста и/или мобилизација или имобилизација одређених сектора јавности. 11. Мотиви за бављење тероризмом обухватају широк спектар који укључује задовољење због наводне неправде, личну или посредну освету, колективно кажњавање, револуцију, национално ослобођење и промовисање различитих идеолошких, политичких, социјалних, националних или верских разлога и циљева. 12. Терористичке акције ретко стоје самостално, већ чине део кампање насиља која једина може, сходно серијском карактеру насилних аката и постојању претње будућим истоврсним актима, створити атмосферу страха која омогућава терористима да манипулишу политичким процесима (Schmid 2011: 86-87).

Дефиниције „екотероризма“

Појам „екотероризам“ везује се за више независних и међусобно коренито различитих значења. Отуда се само један део постојећих дефиниција заправо односи на појаву која је предмет овога рада – противправно деловање радикалних еколошких активиста. Имајући у виду да је један од циљева нашег истраживања управо изналажење што потпунијих аргумената у прилог, односно против употребе термина екотероризам за означавање овде анализираних појава, те наглашавајући да је поменути појмовно-језички аспект такође веома важан у томе смислу, у наредним редовима ћемо приказати пресек свих значења која се приписују појму екотероризма.

У складу са реченим, међу постојећим дефиницијама „екотероризма“ можемо издвојити следеће. Према првој, у питању су тероризам или саботажа који се извршавају у име еколошких питања; насиље спровођено у циљу остварења политичких или друштвених циљева еколога (<http://www.thefreedictionary.com/ecoterrorism>). Наредна дефиниција истиче вишезначност овога термина, будући да врши разграничење његова два коренито различита значења: а) саботажа намењена ометању активности које се сматрају штетним за животну средину; б) облик политичког тероризма усмерен на оштећење противникове природне средине (<http://www.merriam-webster.com/dictionary/ecoterrorism>). Једно од најобухватнијих и најкомплетнијих одређења представља екотероризам као уништење или претњу уништењем животне средине од стране држава, група или појединаца у циљу застрашивања или принуђивања владе или грађана, али и као скуп кривичних дела почињених против компанија или владиних организација са намером спречавања или ометања активности које се могу сматрати штетним по природну средину. Сходно смислу ове дефиниције, термин екотероризам се може користити за означавање три различите врсте појава: а) антисистемског насиља (насиља упереног против актуелних политичких структура), називаног такође и биотероризам, које може обухватити, примера ради, контаминацију воде, ваздуха и земљишта, употребу биолошких агенаса, односно биолошког оружја и др; б) тзв. „еколошког рата“, који представља намерно и противправ-

но уништавање, експлоатисање и модификовање природне средине као стратегијско средство у рату и другим оружаним сукобима, укључујући и грађанске ратове; в) активности насилног карактера појединих еколошких организација и удружења (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/765758/ecoterrorism>). FBI је криминално деловање радикалних еколошких активиста изричито окарактерисао као специфичну врсту тероризма, који је дефинисао као употребу или претњу употребом насиља криминалне природе, најчешће симболичког карактера, против људи и имовине, од стране еколошки оријентисаних, поднационалних група, ради остварења еколошко-политичких циљева (Jarboe 2002).

***Modus operandi* проеколошких деликата**

У оквиру правно недопуштених активности радикалних екоактивиста, сусрећу се различите технике и методе реализације постављених циљева. У наредним редовима биће размотрени неки од карактеристичних начина извршења проеколошки мотивисаних кривичних дела.

Најмање екстремна стратегија јесте тактика познатија под називом *tree sitting*. Она се заснива на запоседању крошњи дрвећа одређеног за сечу од стране еколошких активиста. У свом напредном облику, *tree sitting* може, осим самог боравка на дрвећу, укључити и легалан вид ангажовања на њиховој заштити, путем истовременог иницирања вођења судског спора. У таквим ситуацијама, поменута техника се појављује у функцији привремене заштите угрожених стабала пре доношења правоснажне пресуде. За овај метод можемо рећи да, заправо, представља прелазни облик између мирног еколошког активизма (нпр. у форми протеста и сл) и његових радикалнијих, правно недопуштених облика који се заснивају на екстремнијој директној акцији. Наиме, иако такво опхођење свакако може поседовати обележја противправности (уколико је противно одлукама надлежних државних органа или на други начин сукобљено са важећим правним нормама), чињеница је да оно значајно одудара од инвазивности других директних видова борбе еколошких активиста. Истовремено, спрам правних обележја радњи о којима је реч, може се основано констатовати да се велики број њих заправо исцрпљује у домену прекршаја, не залазећи у област кривичних дела (Matković 2013: 534; Liddick 2006: 73).

Tree spiking је такође једна од тактика усмерених ка непосредној превенцији и/или саботажни крчења шума. Иницијално популарисана од стране еколошке организације *Earth First!*, ова техника састоји се у закуцавању ситних шиљастих предмета (најчешће металних ексера) у стабло дрвета, чиме се осујећује или отежава његова сеча, стварају претпоставке за оштећење тестера коришћених за саму сечу, али и ставља у изглед опасност од повређивања у односу на лице које рукује моторном тестером (Matković 2013: 534). Техника је постала контроверзна након што је 1987. године један радник ангажован на крчењу шуме у Калифорнији задобио тешке телесне повреде услед тога што је његова тестера наишла на метални клин. Сходно идеологији већине екстремних екоактивиста, према којој њихово деловање не сме да укључује угрожа-

вање људских живота, после поменутог инцидента један део организација потпуно је одбацио ову тактику, док су остале предузеле озбиљне кораке у циљу елиминисања сличних нежељених последица [примера ради, остављање добро уочљивих напомена да је конкретни локалитет подвргнут *tree spiking-u*] (Matković 2013: 534; Liddick 2006: 73 и д).

Изазивање пожара спада међу најекстремније методе радикалних енвајронменталиста. Жељени циљ исцрпљује се у самом уништењу или оштећењу имовине, односно у проузроковању имовинске штете, будући да, како је већ истакнуто, идеологија већине екоактивиста укључује забрану угрожавања живота и здравља људи. Овим путем настоји се да се уништи или оштети како покретна, тако и непокретна имовина. Услед саме природе ове тактике (нарочито везано за добру прилагодљивост различитим потребама), њена примена се сусреће у бројним и разноликим контекстима. Као типични циљеви изазивача пожара, могу се издвојити: лускузне виле на ободу урбаних целина, настале узурпацијом природног терена и урбаним ширењем; теренска возила, односно њихова продајна места; трговачки ланци; остали стамбени и пословни објекти; различита постројења; механизација (најчешће она која се користи при крчењу шума, приликом других видова трансформације природног терена, као и у грађевинарству) и сл. Ова тактика се у данашње време најфреквентније повезује са организацијом *Earth Liberation Front* [скраћено ELF] (Smith 2014: *passim*; Matković 2013: 534).

Употреба експлозива такође представља један од најрадикалнијих видова директне акције проеколошких активиста. Ова тактика стоји у блиској вези са претходно размотреним изазивањем пожара, будући да се, заправо, примарно ради о различитим запаљивим направама које учиниоци користе у циљу изазивања пожара на одабраној покретној или непокретној имовини. Почетак примене поменуте тактике конектован је са радикалном еколошком групацијом под називом *Environmental Life Force* (алтернативни назив: *Original ELF*). Као и код претходно описаних стратегија, намера извршилаца и циљ њиховог деловања ограничавају се искључиво на уништење или оштећење имовине (Liddick 2006; Smith 2014).

Уништење или оштећење механизације и оруђа коришћених приликом крчења шума и других активности које ремете природно станиште јесте значајан аспект екосаботаже. Као типичне мете напада, сусрећу се различите врсте возила, машине, алатке и сл. Осим простог механичког уништавања/оштећивања и/или саботирања покретачког система конкретног механизма, као *modus operandi* сусрећу се и малопре наведена тактичка решења [подметање пожара и експлозивних направа] (Matković 2013: 534).

У склопу екоактивистичке саботажне праксе, уочавају се и акти који имају за циљ блокирање или уништење друмских путева који пролазе кроз природно станиште. Сврха таквог деловања може бити прекид или уклањање саобраћајнице чијом изградњом је узурпиран природни терен, односно чији саобраћај негативно учите на околни биљни и животињски свет. Међутим, поменута тактика може имати и инструментални карактер, уколико се њеним

спровођењем настоји осујетити неки други вид ремећења природне средине [нпр. блокада или оштећење пута зарад спречавања приступа радника и механизације терену на коме је планирано крчење шуме] (Matković 2013: 534).

Заштита животињског света понаособ такође је важан аспект екстремног еколошког деловања. У томе смислу, може бити начињена подела на протекцију животиња у природној средини, са једне и њихову заштиту која се заснива на ослобађању из затворених, вештачких услова, са друге стране. У погледу првопоменутог аспекта, задржавајући се привремено искључиво на копненој природној средини, као пример деловања можемо истаћи диверзантске акције у оквиру којих се уништава или оштећује опрема и инфраструктура намењена лову. Насупрот томе, најупечатљивији примери тактике ослобађања животиња смештених у оквиру артифицијелног станишта јесу случајеви проваљивања у затворене просторије у којима су смештене животиње намењене људској комерцијалној или научној експлоатацији (кланице, фарме, лабораторије и др). Најпознатија организација која пропагира и чији припадници спроводе описану врсту директне акције јесте *Animal Liberation Front* [скр. ALF] (Liddick 2006; Matković 2013: 535).

Радикални енвиронментализам обухвата и заштиту великих водених површина (морских и океанских), као једно од значајних поља свога деловања. Према критеријуму циљева које учиниоци настоје да остваре, могу се разграничити две базичне категорије: а) активности којима је сврха осујећивање загађења или друге врсте ремећења природне равнотеже унутар воденог екосистема; б) акти којима је примарни циљ саботирање риболова и других видова експлоатације воденог животињског света. У оквиру прве групе, примећују се разнородне активности, међу којима се као карактеристични примери могу издвојити саботајне активности повезане са теретним бродовима који преносе опасне и отровне материје, са подводном експлоатацијом нафте и нафтним платормама и др. Са друге стране, тактике које имају за циљ непосредно саботирање уловљавања водених животињских врста такође су разноврсне. Једна од најрадикалнијих и најпознатијих стратегија заснива се на оштећивању и уништавању пловила која се користе приликом комерцијалног риболова, лова на китове и сл. Најпознатија еколошка организација која прихвата и спроводи описане екстремне облике директне акције јесте *Sea Shepherd Conservation Society* [скр. SSCS] (Matković 2013: 535).

Анализа одабраних примера из праксе

Имајући у виду бројност појединачних примера противправних еколошких мотивисаних аката, у текућем поглављу биће размотрена само неколицина карактеристичних случајева из праксе. При томе је приликом селекције нарочито вођено рачуна да издвојени примери својим општим обележјима, а неретко и својом екстремношћу и интензитетом проузрокованих последица, што боље одговоре потребама ове анализе.

Earth Liberation Front (ELF)

Када се говори о „екотерористичким“ групацијама, организација *Earth Liberation Front* се, по правилу, најчешће истиче у први план. Отуда ће прво бити размотрени примери деловања њених активиста.

1998. године, активисти ELF-а подметнули су пожар у познатом америчком ски-центру Вејл. То је довело до уништења или оштећења једног ресторана, кампа, седишта ски-патроле и четири ски-лифта, при чему је укупна штета процењена на дванаест милиона америчких долара (Brooke 1998; Sullivan 1998; Barnard 2006).

Године 2003. у Сан Дијегу је у подметнутом пожару уништена конструкција велике стамбене зграде у процесу изградње. Настала штета процењена је на најмање двадесет милиона америчких долара, што овај инцидент сврстава у сам врх најдеструктивнијих криминалних аката екстремистичких еколошких активиста. Учиниоци су на месту извршења кривичног дела оставили дванаест стопа дугачку импровизовану заставу са потписом ELF-а и поруком која је садржавала претњу могућим новим саботажама на истој локацији [натпис „*If you build it, we will burn it*“] (Coronado 2003; Cart & Morin 2003).

У насељу Хај Бриц, у америчкој држави Вашингтон, непозната лица су 2008. године запалила четири луксузне куће изграђене у оквиру пројекта тзв. еколошке градње „*Seattle Street of Dreams*“. Пожар је у потпуности уништио три објекта, док је ватрогасна служба успела да делимично сачува четврту вилу. Укупна штета процењена је на око седам милиона долара. Извршиоци су на огради једне од изгорелих кућа ауто-лаком исписали поруке које су указивале на њихово противљење изградњи ових објеката, при чему су навели организацију ELF као одговорну за овај акт.¹

Спаљивање луксузних вила и других стамбених објеката изграђених у периферним градским зонама које су настале путем урбаног проширивања на рачун некадашњег природног окружења и иначе је веома распрострањена пракса у оквиру деловања активиста ELF-а. Отуда можемо само укратко, у тезама, поменути још неколико додатних, просторно и временски блиских примера. Као временски оквир издвојених узорака постављена је 2000. година, а као просторни-територија САД-а, будући да је за то подручје у наведеном периоду доступна квалитетна документација богата примерима описаног диверзантског деловања:

- Блумингтон (Индијана), подметање пожара у делимично изграђену вилу; у близини куће аутолаком исписано „Не урбаном проширивању“ и „ELF“; штета 200 хиљада долара (U.S. Department of Homeland Security: 20).
- Нивот (Колорадо), спаљивање *Legend Ridge* виле; вредност 2.5 милиона долара; локалним новинама упућено писмо у коме је ELF, уз паролу „*Viva la revolution!*“,

¹ Иако су активисти ELF-а главноосумњичени, истрагом још увек нису утврђени одговорни за извршење поменутог кривичног дела, при чему постоји и одређена сумња да је читав злочин заправо инсцениран у циљу неовлашћеног прибављања имовинске користи на име осигурања запаљених објеката (Whitely 2008; Smith & Holtz 2009; Green 2010).

преузео одговорност и путем кога је образложено да је разлог диверзије неуспех државних мера намењених спречавању урбаног ширења (Mauro 2004: 184; Nagtzaam 2017: 179).

- Мидл Ајланд (Њујорк), пожар у стамбеној згради у процесу изградње; ELF преузео одговорност, истовремено „објављујући рат урбаном проширивању“, износећи став да су спаљени станови представљали „будући брлог богате елите“, као и наглашавајући да су сви станови прегледани пре подметања пожара, како нико од људи или животиња не би био повређен; штета: 200 хиљада долара (Long 2004: 116).
- Милер Плејс (Њујорк), запаљена кућа у процесу изградње; причињена штета: 50 хиљада долара; ELF у својој изјави истакао: „Изградња кућа за богате не би ни требала да буде приоритет“ и „Шуме, фарме и мочваре замењују се морем кућа, зелених хемијских травњака, асфалта и путева“ (U.S. Department of Homeland Security: 20; Long 2004: 116).

Маунт Синај (Њујорк), три луксузне куће у фази градње запаљене, на четвртој кући исписани графити: „Ако је изградите, ми ћемо је запалити“²; штета: 160 000 долара; у накнадном саопштењу ELF се осврнуо на податак да је на простору живописног пејзажа Маунт Синаја недавно изграђено на стотине кућа, при чему се планира изградња додатних 189 вила, након чега је наведено да активисти ELF-а неће толерисати даљу деструкцију локалне природе (Long 2004: 116).

Animal Liberation Front (ALF)

Примери директне акције припадника *Animal Liberation Front*-а веома су бројни. На основу доступних информација, може се претпоставити да су активности извршене у име ове организације управо и квантитативно најзаступљеније у оквиру целокупног радикалног енвайронментализма. Међутим, иако се неки видови противправног деловања ALF-а у јавности и у стручним круговима означавају као „екотероризам“, у многим другим случајевима заправо је реч о облицима борбе за права животиња путем противправних аката нижег степена друштвене опасности. Полазећи од критеријума који се тичу детерминанте „екотероризма“, са једне и висине причињене штете, са друге стране, може се издвојити неколико упечатљивих примера. Године 1987. у калифорнијском граду Дејвису подметнут је пожар у оквиру лабораторије за животињску дијагностику при Универзитету у Калифорнији. Ватра је уништила зграду лабораторије, као и двадесет возила. Штета је процењена на 5.1 милиона долара. У Блумингтону (Минесота) 1996. године догодио се инцидент за који ALF преузео одговорност, а у оквиру кога је ручна бомба убачена кроз прозор компаније за прераду крзна *Alaskan Fur Company* (штета: преко 2 милиона долара). 1997. у граду Вест Џордану (Јута) активисти ALF-а спалили су до темеља ресторан брзе хране компаније *McDonald's* (штета: 400 хиљада долара). У калифорнијском градићу Петалума 2000. године је изазван пожар на поседу фирме за прераду меса *Rancho Veal*. Пожар је уништио објекте компаније и њене ка-

² Енг. „If you build it, we will burn it“.

мионе, у укупној вредности од 250 000 долара (Mauro 2004: *passim*; SPLC: <https://www.splcenter.org/fighting-hate/intelligence-report/2015/eco-violence-record>).

Поред управо изложених акција већих размера из ранијих година, зарад потпунијег увида у општу природу и динамику активизма припадника ALF-а, као и у циљу приказа њихових актуелнијих активности, може се укратко приказати пресек неколицине глобално познатијих инцидентата за 2015. годину. У америчком граду Рино (држава Невада) разбијен је прозор на ресторану брзе хране у оквиру ланца компаније KFC. Кроз прозор је убачен молотовљев коктел, али је проузрокована штета била мањих размера. Натпис „ALF“ исписан је аутолаком преко менија постављеног испред ресторана (Lygren 2015). У насељу Биверкрик (Орегон), на поседу одгајивача птица намењених лову, једна особа пресекла је катанац на кавезу и на тај начин ослободила педесет фазана који су држани унутра (Rendleman 2015). У канадском граду Мисисоги подметнуте запаљиве направе изазвале су пожар на два камиона која су припадала *Harlan* лабораторији. Ова лабораторија налази се у власништву компаније која је и иначе фреквентна мета бораца за права животиња (*Huntingdon Life Sciences*). ALF је свој акт образложио тврдњом да *Harlan* спроводи снабдевање животиња за вивисекцију (Rosella 2015). У близини канадског насеља Сент Марис ослобођено је 6800 нерцова који су били затворени на фарми крзна *RBR Fur Farms Inc* (McKenna 2015). У чешком граду Јиндрихув Храдец учиниоци су ушли на фарму крзна и аутолаком розе боје ишарали затечене нерцове, како би њихово крзно учинили неупотребљивим (Gjihad 2015). На фарми у близини америчког града Ковалиса активисти ALF-а просекли су жичану ограду како би омогућили бекство фазана намењених рекреативном лову. Према изјавама надлежних, свега неколико птица је успело да побегне кроз начињени отвор (Hall 2015). У Хилдесхајму, у Немачкој, активисти ALF-а преузели су одговорност за подметање пожара који је уништио објекат клуба немачке Асоцијације фокс теријера. Раније исте године, на том простору већ је била организована директна акција ALF-а, којом приликом је са терена клуба ослобођено неколико лисица (Lauterborn 2015).

Sea Shepherd Conservation Society (SSCS)

Међу првим акцијама организације *Sea Shepherd Conservation Society* итичу се потапања неколико бродова китоловаца: године 1980. у Лисабону (брод *Sierra*); 1981. године у Виги (*Sierra I* и *Sierra II*). Још један пример који спрам обима проузрокованих последица заслужује да буде посебно издвојен догодио се 1986. у близини Рејкјавика, када је спроведена позната акција потапања китоловца, којом приликом је оштећена и станица за лов на китове. Укупна штета причињена овом диверзијом процењена је на близу 1.8 милиона америчких долара. Активности SSCS организоване су по систему општег периодичног активизма у оквиру кога се дејствује на одређеном ужем територијалном подручју, као и по принципу специјализованих „операција“, поводом којих се спроводе видови директне акције зарад задовољења циљева конкретне

мисије. Од актуелнијих, можемо издвојити као примере: *Operation Icefish* (2014-2016); *Operation Zero Tolerance* (2012-2013); *Operation Relentless* (2013-2014); *Operation Nemesis* (2016-2017) и др (<http://www.icrwhale.org/eng/history.pdf>; <http://www.seashepherd.org/>).

Дискусија и закључци

Како се из претходних поглавља може приметити, анализирани видови радикалног еколошког активизма несумњиво поседују обележја противправности, те као такви, разумљиво, потпадају под сферу криминалитета. Међутим, оправданост дефинисања поменутих кривичних дела као специфичних терористичких аката веома је дискутабилна. У наредним редовима ћемо размотрити разлоге који иду у прилог класификовању еколошког криминалитета под спектар тероризма, а потом и аргументе против таквог приступа.

На основу приказаних и размотрених дефиниција тероризма уопште и „екотероризма“ понаособ, увиђа се постојање одређених међусобних додирних тачака. Једно од заједничких обележја јесте снажна идеолошка мотивисаност извршења кривичног дела. Као што потврђују анализирани примери из праксе, и код класичних терористичких аката и код проеколошких криминалних радњи сусреће се наглашена идеолошка утемељеност учинилаца конкретних кривичних дела.

У вези са реченим стоји и генерално одсуство прагматичних побуда извршења кривичног дела (попут лукративних, или ма којих других које доносе личне бенефиције учиниоцу). Наиме, и код идеолошки утемељеног тероризма и код екстремистичког еколошког активизма сусрећемо истоврсно одсуство неких од најчешћих покретача за бављење криминалитетом (економских, мотива персоналне природе и др). Веза учиниоца терористичког или екокриминалног акта са самим противправним актом, дакле, углавном није лична у ужем смислу, већ је утемељена на одређеној „вишој идеји“ зарад чијег остварења је учинилац спреман да преузме задатак и ризик његовог извршења на себе.

Релативизовање односа права и праведности такође се појављује као заједничко обележје обе анализирани категорије противправних радњи. Као што пракса показује, многи терористи и терористичке организације позивају се на „више циљеве“ као на морално оправдање својих поступака, верујући да су они, иако противни важећем правном поретку, заправо етички оправдани, те на тај начин и позиционирани „изнад закона“. Сличан вид моралног оправдавања противправних радњи примећује се и приликом деловања екстремистичких еколошких активиста. Иако то на први поглед можда није довољно уочљиво, мишљења смо да је идеолошко-морално оправдавање сопствених поступака у оба случаја (терористичког и проеколошког) криминалног деловања заправо веома блиско повезано. Наиме, побуде за проеколошко некриминално деловање начелно су разумљиве значајном делу становништва планете.

Грађани који поседују формирану еколошку свест, развијен однос јединства са природом, као и знање о неопходности очувања еколошке равнотеже зарад могућности опстанка човечанства (и других живих врста) лако се могу идентификовати са идеалима и етичким начелима које усвајају активни еколошки активисти. Отуда, чак и у случајевима када поменути активизам поприма обележја противправности, обичан човек, иако свакако не мора прихватати криминалне аспекте тога деловања, и даље генерално може да разуме барем саме побуде које су довеле до њега, будући да се оне ослањају на универзалне, опште разумљиве еколошке вредности од значаја за опстанак читавог човечанства. Насупрот томе, терористичко деловање најчешће има за циљ испуњење одређеног циља или задовољење одређеног интереса од значаја за једну изразито мањинску групу, у чију корист се конкретан терористички акт и изводи. Услед тога, у свести општег становништва не формира се основ за идентификацију са вредностима и начелима дате терористичке групе; парцијалност и искључивост интереса терористичке формације не пружа могућност за глобалније разумевање и етичко оправдавање њене идеологије. Међутим, и поред тога, вредносни суд и етичка перспектива учиниоца-терористе остају исти као и код учиниоца-екоактивисте: обе врсте извршилаца кривичног дела вођене су сопственим „узвишеним идеалом“ и унутрашњом свешћу о праведности сопствених поступака, независно од чињенице да ти поступци стоје у колизији са правним нормама друштвене заједнице. Отуда можемо закључити да у оба случаја постоји истоврсна надређеност *моралног*, као „праведног“, у односу на *правно*, као „неправедно“.

Истоврсност начина извршења кривичних дела у одређеном броју случајева може такође бити једно од заједничких обележја тероризма и радикалног енвайронментализма. То се, по правилу, односи на случајеве употребе експлозивних направа од стране еколошких активиста. Међутим, друге технике које се користе у оквиру „екотероризма“ показују значајно разилажење у односу на тактике и технике класичног тероризма, услед чега овај тачка узајамности мора истовремено бити посматрана и као показатељ њихове међусобне различитости.

Конечно, можемо истаћи још једно заједничко обележје тероризма и проеколошког криминалитета. У питању је непредвидивост појединачних екстремистичких аката. Иако безбедносне службе улажу значајне напоре у циљу прогнозирања и предупредивања наведених противправних радњи, примери из праксе сведоче да је то неретко исувише велики изазов за постојеће објективне безбедносне могућности. Такође, у случају непостојања шире координације међу (еко)терористима, а нарочито у случају постојања индивидуалног (еко)терористе појединца или мање индивидуалне (еко)терористичке групе, могућност прогностике сведена је на минимум (а неретко и готово искључена). Отуда се непредвидивост екстремистичких аката несумњиво профилише као још једно заједничко својство и тероризма и проеколошког криминалитета.

Са друге стране, постоје веома озбиљни аргументи против основаности категорисања противправних еколошких активности у светлу терористичког

активизма. Пре свега, кључни разлог за одбацивање термина „тероризам“ у наведеном контексту повезан је са врстом и природом заштитног објекта ка коме су ти противправни акти уперени. Како се из изложених дефиниција и размотрених практичних примера може увидети, основни постулат радикалних еколошких активиста најчешће јесте заштита екосистема путем спречавања експлоатације природних ресурса, односно путем наношења имовинске штете одговорним субјектима, у оба случаја уз изричиту намеру избегавања сваког вида угрожавања живота и тела људи. Насупрот томе, једно од основних обележја понашања која су у теорији и пракси препозната и прихваћена као акти тероризма јесте управо употреба метода којима се угрожавају људска бића, односно њихов живот и тело, здравље, сигурност и др. Код тероризма, напад на појединце или групе људи, претња нападом, односно страх од могућности напада, јесу његови фундаментални саставни елементи. Евентуална економска штета појављује се као инструментална у оквиру самог терористичког чина; она је подређена малопре наведеном примарном циљу - угрожавању живота, здравља и безбедности становништва. Ова противречност представља најзначајнији аргумент којим се може оспоравати терористичка димензија проеколошког криминалитета.

Такође, изазивање страха код становништва, као једно од кључних обележја тероризма, није присутно у истом облику код противправног еколошког активизма. Међу основним циљевима терористичког деловања сусреће се управо жеља да се применом силе код становништва створи и развије перманентан страх од могућих будућих терористичких напада. У том контексту, најчешће је реч о веома обухватним групама становништва - циљ је, најчешће, изазвати забринутост и немир што шире популације у оквиру одабране циљне групе. Међутим, то није случај и код проеколошког криминалитета. Из приказа дефиниција и на основу размотрених примера из праксе увиђа се да проеколошки екстремистички активисти немају за циљ изазивање страха код великог броја становника. Њихове акције неретко имају искључиво непосредан карактер. То су, примера ради: настојање да се директном акцијом предупреди или обустави конкретан случај нарушавања природне средине; уништење имовине или други вид саботаже као начин непосредне „освете“ лицима или организацијама одговорним за већ извршено угрожавање природе и др. Штавише, чак и у ситуацијама у којима проеколошки криминалитет служи као средство систематске борбе против нарушавања екосистема са тенденцијом остваривања не само појединачних, већ и општијих циљева, не можемо говорити о стварању атмосфере страха којом би било захваћено већинско становништво. Наиме, такав вид изазивања узнемирености путем вршења проеколошког криминалитета, по правилу, погађа заправо врло узак слој популације – начелно, ради се углавном само о оним појединцима или компанијама који су непосредно одговорни за уништење одређене природне целине или други вид нарушавања природног баланса. Отуда, по правилу, не долази до стварања драматичне атмосфере општедруштвене узнемирености (колективни немир, страх, хистерија, параноја и др), која заправо јесте једно од најпрепознатљивијих обележја бројних облика класичног тероризма.

Даље, треба истаћи и аргументе који се односе на разликовање начина извршења терористичких аката, са једне и проеколошких кривичних дела, са друге стране. У склопу спровођења терористичких активности, учиниоци прибегавају различитим средствима, међу којима, као карактеристичне примере, можемо посебно истаћи следеће: употреба ватреног оружја, коришћење експлозива, ослобађање/ уношење смртоносних материја у ваздух, воду или храну, употреба других средстава подобних да угрозе живот или здравље већег броја људи и др. Насупрот томе, код проеколошког криминалитета учиниоци се најчешће опредељују за неки од видова саботаже који може довести до уништења или оштећења имовине ка којој је дата еокриминална акција усмерена. У томе смислу, нарочито се истичу просто механичко уништење/оштећење имовине, подметање пожара и др. Практично једина директнија додирна тачка у погледу технике извршења терористичких и „екотерористичких“ аката јесте употреба експлозивних направа (о чему је већ било речи). Међутим, и поред одређене сличности на коју је указано, у контексту екоактивизма најчешће је реч о запаљивим направама чији једини циљ јесте изазивање пожара у циљу наношења имовинске штете, по чему се такви акти коренито разликују од терористичких аката који укључују употребу експлозива. Из свега реченог, може се увидети да и уобичајени *modus operandi* такође представља једну од значајнијих ставки разлика између тероризма и проеколошког криминала.

Поред горе изнетих општих разлога против употребе одреднице тероризам у контексту екоактивистичких противправних радњи, треба се посебно осврнути и на језичко-терминолошке аргументе.

Везано за речено, намеће се питање порекла самог термина „тероризам“. Наставши од француске речи *terrorisme*, овај појам даљи корен вуче из латинског. Латински глагол *terrere* у преводу на српски језик значи „плашити“ или „уплашити“. Када се има у виду поменуто значење, са једне, те раније образложена чињеница о начелном одсуству страха код шире категорије становништва приликом вршења проеколошких кривичних дела, са друге стране, неадекватност употребе термина тероризам за њихово означавање додатно долази до изражаја. За разлику од класичних терористичких аката код којих је описана врста страха једно од њихових кључних обележја (чему дугују и порекло свога имена), код проеколошких противправних радњи изазвани страх је суштински другачији и присутан код неупоредиво мањег дела популације, услед чега се назив „екотероризам“ и спрам језичко-смисаоног аспекта чини недовољно адекватним.

Друго контрааргумент заснован на терминолошком критеријуму тиче се раније образложене вишезначности термина екотероризам. Истрајавање на изразу који већ има више значења, од којих су нека коренито другачија и истовремено широко прихваћена, не чини се као најбоље решење. Овај проблем нарочито добија на тежини ако се има у виду да барем два од наведених појмова имају не само различит, већ управо супротан смисао – тежњу ка очувању природне средине, у првом случају, односно, у другом контексту - тежњу ка њеном уништењу или нарушавању. Уколико би се ипак желело задржати исто

терминолошко означавање за обе наведене појаве, сматрамо да би било веома корисно елиминисати постојећу конфузију тиме што би се, у случају проеколошких аката, додао префикс „про-“ и на тај начин формирао термин „проеколошки тероризам“, насупротив већ постојећем, класично схваћеном „еколошком тероризму“.³

Сумирајући све остварене увиде, можемо извести финални закључак. Проеколошки мотивисана криминална делатност у појединим појавним облицима поседује одређене сличности са општим феноменом тероризма. Са друге стране, постоје озбиљни и убедљиви аргументи (како теоријске, тако и практичне природе) који доводе у питање терористичка обележја екокриминалних радњи. Истовремено, разлози језичко-терминолошке природе додатно умањују основаност, односно целисходност подвођења енвиронменталистичких противправних аката под категорију тероризма. Имајући у виду речено, сугерише се избегавање употребе термина „екотероризам“ или „еколошки тероризам“ за означавање укупности еколошки мотивисаних кривичних дела. Уколико се овај термин, и поред свих изнетих контрааргумената, ипак жели користити за класификацију појединих, нарочито екстремних форми противправног еколошког дејствовања, веома је пожељно извршити његову модификацију (додавањем префикса) у „проеколошки тероризам“. Међутим, као општи назив за збир свих кривичних дела која се извршавају у име енвиронменталистичких циљева недвојбено се препоручује одредница „проеколошки криминал“, као тачнија, прецизнија и уопште узев, примеренија обележјима описане појаве.

Литература:

1. Barnard, Jeff (2006), Two pleaded guilty in 1998 ELF ski resort fire, *The Seattle Times*, 14.12.2006, <http://www.seattletimes.com/seattle-news/two-plead-guilty-in-1998-elf-ski-resort-fire/>, pristup 18.01.2017.
2. Brooke, James (1998): Group Claims Responsibility For Blazes At Vail Resort, *The New York Times*, 22.10.1998, <http://www.nytimes.com/1998/10/22/us/group-claims-responsibility-for-blazes-at-vail-resort.html>, pristup 18.01.2017.
3. Cart, Julie; Morin, Monte (2003): ELF action in San Diego, *LA Times*, 03.08.2003, <http://la.indymedia.org/news/2003/08/75488.php>, pristup 03.02.2017.
4. Coronado, Rod (2003): San Diego Fire, *Earth First! Journal*, 22.08.2003, <http://www.geog.ucsb.edu/~sweeney/g108/lectures/ELF5.pdf>, pristup 03.02.2017.
5. Gaćinović, Radoslav (1983): *Terorizam i propaganda*, Mladost, Beograd.
6. Gaćinović, Radoslav (1996): *Kako protiv terorizma*, Miba duga, Beograd.
7. Green, Sara Jean (2010): 'Street of Dreams' home builder pleads guilty to stealing sales tax, *The Seattle Times*, 11.08.2010, <http://www.seattletimes.com/seattle-news/street-of-dreams-homebuilder-pleads-guilty-to-stealing-sales-tax/>, pristup 26.02.2017.
8. Hall, Bennett (2015): Activists target E.E. Wilson bird pens, *Corvallis Gazette-Times*, 18.09.2015, http://www.gazettetimes.com/news/local/activists-target-e-e-wilson-bird-pens/article_dd4b0bd5-4349-536e-966a-4ac54891fa7b.html, pristup 03.02.2017.

³ По аналогији са реченим, у томе случају чини се пожељним чак и његово преименовање у „антиеколошки тероризам“ (Matković 2013: 532).

9. Jarboe, James (2002): *The Threat of Eco-Terrorism*, <http://web.archive.org/web/20080311231725/http://www.fbi.gov/congress/congress02/jarboe021202.htm>, pristup 19.01.2017.
10. Lauterborn, Manuel (2015): War es Brandstiftung mit Ansage?, *Hildesheimer Allgemeine Zeitung*, 03.12.2015, <http://www.hildesheimer-allgemeine.de/news/article/meterhohe-stichflamme-brand-am-brockenblick.html>, pristup 03.02.2017.
11. Liddick, Donald (2006): *Eco-terrorism: Radical Environmental and Animal Liberation Movements*, Greenwood Publishing Group, Westport.
12. Long, Douglas (2004): *Ecoterrorism*, Facts on File, Inc, New York.
13. Lygren, Colin (2015): KFC Back Open After FBI Investigation into Damage, *KOLO NewsShow*, 10.03.2015, <http://www.kolotv.com/home/headlines/FBI-Investigating-Damage-at-Reno-KFC-295661461.html>, pristup: 03.02.2017.
14. Matković, Aleksandar (2013): Proekološki kriminal, *Pravni zapisi*, 2/2013.
15. Mauro, Anthony (2004): *The New Age Hunter*, iUniverse, Inc, Lincoln.
16. McKenna, Cara (2015): Ontario mink farmers rattled after break-ins, *Brampton Guardian*, 09.07.2015, <http://www.bramptonguardian.com/news-story/5716065-ontario-mink-farmers-rattled-after-break-ins/>, pristup: 03.02.2017.
17. Nagtzaam, Gerry (2017): *From Environmental Action to Ecoterrorism?: Towards a Process Theory of Environmental and Animal Rights Oriented Political Violence*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham/ Northampton.
18. Rendleman, Raymond (2015): FBI, CCSO investigate 'eco-terrorists' at Beaver Creek farm, *Portland Tribune*, 02.04.2015, <http://portlandtribune.com/pt/9-news/255775-126185-fbi-ccso-investigate-eco-terrorists-at-beavercreek-farm>, pristup 03.02.2017.
19. Rosella, Louie (2015): Animal rights group claims responsibility for blaze that destroyed two trucks in west Mississauga, *Mississauga News*, 08.06.2015, <http://www.mississauga.com/news-story/5666768-updated-animal-rights-group-claims-responsibility-for-blaze-that-destroyed-two-trucks-in-west-miss/>, pristup 03.02.2017.
20. Schmid, Alex, ed. (2011), *Handbook of Terrorism Research*, Routledge, London.
21. Simeunović, Dragan (2009): *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
22. Smith, Debra; Holtz, Jackson (2009): A year after arsonists hit Street of Dreams, ruins remain, *HeraldNet*, 28.02.2009, <http://www.heraldnet.com/news/a-year-after-arsonists-hit-street-of-dreams-ruins-remain/>, pristup 26.02.2017.
23. Smith, Phillip Andrew (2014): *The Axe Without the Handle: An Exploratory Analysis of Eco-Terrorism and its Relationships to U.S. Public Policy towards Terrorism: 1990-2010* (doctoral dissertation), Nova Southeastern University, Davie.
24. Stajić, Ljubomir (1999): *Osnovi bezbednosti*, Policijska akademija, Beograd.
25. Sullivan, Robert (1998), The Face of Eco-Terrorism, *The New York Times*, 20.12.1998, <http://www.nytimes.com/1998/12/20/magazine/the-face-of-eco-terrorism.html?pagewanted=all&src=pm>, pristup 18.01.2017.
26. U.S. Department of Homeland Security (2008): *Ecoterrorism: Environmental and Animal-Rights Militants in the United States*.
27. Whitely, Peyton (2008), Suspicious fires destroy 3 Street of Dreams homes, damage 1, in Snohomish County, *The Seattle Times*, 03.03.2008, <http://www.seattletimes.com/seattle-news/suspicious-fires-destroy-3-street-of-dreams-homes-damage-1-in-snohomish-county/>, pristup 26.02.2017.

Енциклопедије и лексикони:

1. Encyclopaedia Britannica, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/765758/ecoterrorism>, pristup 15.02.2017.
2. The Free Dictionary, <http://www.thefreedictionary.com/ecoterrorism>, pristup 15.02.2017.
3. Merriam-Webster Dictionary, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/ecoterrorism>, pristup 15.02.2017.

Интернет извори:

1. Gjihad (2015): Animal “rights” terrorists kill thirteen mink after freeing them, *Green Jihad*, <https://greenjihad.com/2015/08/18/animal-rights-terrorists-kill-thirteen-mink-after-freeing-them/>, pristup 03.02.2017.
2. Sea Shepherd Conservation Society – zvanična internet prezentacija, <http://www.seashepherd.org/>, pristup 27.02.2017.
3. Sea Shepherd Violent History, <http://www.icrwhale.org/eng/history.pdf>, pristup 27.02.2017.
4. Southern Poverty Law Center (SPLC): *Eco-violence: The Record*, <https://www.splcenter.org/fighting-hate/intelligence-report/2015/eco-violence-record>, pristup 03.02.2017.

**ECO-TERRORISM OR PRO-ENVIRONMENTAL CRIME -
THEORETICAL AND PRACTICAL DILEMMAS**

Summary: This paper analyzes the problem of illegal environmental activism, with particular emphasis on its potential terrorist characteristics. Through several thematic chapters it is discussed about: concept and characteristics of terrorism, on the one hand and the ambiguity of "environmental terrorism", on the other hand; techniques and methods of implementing the radical eco-activism; manifestations and practical examples of ecologically motivated criminal acts. Inside the final chapter author analyses the relation between „classic“ terrorism and „eco-terrorism“. It is noted that environmentally motivated criminal activity has elements in common with the phenomenon of terrorism, but that among them there are very significant differences as well. Some of the most notable similarities are: strong ideological motivation behind committed crimes; general lack of „pragmatic“ motives (lucrative, personal or any others connected with direct private benefits for the perpetrator); relativisation of the relationship between law and justice (the idea of „higher purpose“ which is „above the law“); compatibility between certain means of committing crimes (mainly concerning the use of explosive devices); unpredictability of particular extremist acts. On the other hand, the biggest differences are: nature of the object of legal protection (in case of terrorism, usual targets are human life, health or safety, while pro-ecological crimes are focused on saving natural environment, as well as on causing economical damage, without endangering humans); general lack of widespread fear among the majority of population in case of eco-criminal acts; difference regarding modus operandi (except the aforementioned usage of certain type of explosive devices). Author also points to the terminology-based shortcomings of usage of the term „terrorism“ regarding the ecological criminal activism, underlining the meaning and origin of the term „terrorism“, as well as the ambiguity of the

word „eco-terrorism“. It is suggested to avoid the use of the term „eco-terrorism“ for the totality of ecologically motivated illegal acts. Instead of that, usage of the aforementioned term (although still highly questionable) could be partly justified for the purpose of defining just the narrow section of particularly extreme criminal operations of eco-activists, although in a terminologically modified form as "pro-environment terrorism". As the most appropriate term for general category of all criminal acts related to ecological activism, author proposes new category: "pro-environmental crime."

Key words: ecology, terrorism, crime, eco-terrorism, pro-environmental crime, environmental protection, direct action